

Анна Козел
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к.і.н., ст. викладач Маркевич О.В.

Болгарські студії в творчості Івана Франка

Іван Франко був визначною постаттю в українській славістиці останньої чверті XIX – початку XX століття. Його дослідження висвітлюють історію та культуру слов'янських народів та взаємини між ними, особливо його увагу привертала Болгарія. Франкознавці вважають, що вперше Іван Франко зацікавився болгарською проблематикою наприкінці 80-тих рр. XIX століття. В цей час він активно листувався з М. Драгомановим, який у 1889 р. прийняв запрошення болгарського уряду і переїхав до Софії, де став професором університету. У листуванні з Франком М. Драгоманов розповідав про свій задум створити «фольклорний український курінь під болгарським дахом». М. Драгоманов акцентував увагу на тому, що болгарська фахова періодика нічим не поступалася польським журналам, в яких уже друкувався Франко. Крім того за сприяння М. Драгоманова стаття І. Франка «Апокрифи і легенди з українських рукописів» друкувалася в одному з випусків «Сборник за народними умотворення, наука и книжника». Вона була присвячена дослідженню історії богомільства як такого, причин та наслідків поширення цього руху в Україні [1, с. 407–408].

Не менш важливий вплив на формування інтересу І. Франка до дослідження історії, літератури, релігії Болгарії, стало його знайомство з Іваном Шишмановим (учень та зять М. Драгоманова, одружений на молодшій дочці Лідії), їхнє знайомство відбулося в липні 1895 р. в Празі на етнографічному конгресі. Надалі два видатні діячі активно листувалися.

Однією з провідних тем, яка цікавила І. Франка в дослідженні історії та літератури Болгарії, було богомільство. Останнє одна з найпотужніших дореформаційних течій, яка залишила помітний слід не лише у слов'янській культурі, а й у загальноєвропейській. Літературна спадщина богомилів і стала предметом досліджень Івана Франка.

І. Франко зазначав: «... популярна секта богомилів своїми доктринами, а головне антипопівською ідеологією, загрожує підірвати основи дотеперішнього суспільного і державного життя» [3, с. 640].

Український дослідник ставився до богомилів досить прихильно, вважав, що своїм вченням богомили почали прокладати шлях формуванню нового світогляду. Іван Франко вказував, що саме їхня апокрифічна література дозволила швидко достукатись і захопити соціальні та релігійні низи через її антифеодальну спрямованість.

Також дослідник вказав, що хоча богомільство похитнуло основи християнського вчення, але разом з тим підкреслило важливе значення розуму в пошуках та пізнанні істини.

Розгорнуту характеристику руху богомилів І. Франко подав у праці «Маленькі знахідки із старослов'янської літератури та історії». Дослідник приділяв багато уваги вченню богомилів, яке викладене в «Таємній книзі» або «Іоанновому Євангелії». Богомільство ґрунтувалося на концепції протилежності двох світових начал (добра і зла), безперервна їх боротьба було рушійною силою розвитку як матеріального, так і духовного життя. Богомили заперечували інститут церкви, вважаючи її творінням зла і вмістилищем сатани, до ідолопоклонства відносили і шанування ікон, і поклоніння хресту.

В своїй праці І. Франко як дослідник з'ясовує причини, які змусили царя Борила Тирновського скликати в 1211 р. синод духовенства і бояр, який піддав анафемі богомільське вчення [2, с. 553-554].

Видатний українець підтримує думку М. Грушевського, О. Веселовського про те, що у східних слов'ян відголосом руху богомилів стала секта стригольників. Стригольники – це релігійний рух, який виник в другій половині XIV ст. в Пскові, а звідти поширився на решту Руських міст. Стригольники Карп (перукар) та диякон Микита проповідували, що не треба приймати таїнства від духовенства. Вони вважали, що вчити можуть і миряни, а каятися треба припадаючи до землі, без священика. Крім того стригольники заперечували церковну ієрархію та священного дійства, вселенські собори, євангельські писання і воскресіння мертвих.

Нажаль, до кінця підтвердити цей факт так і не вдалося. Проте Іван Франко наполегливо працював над пошуками документальних фактів, які б могли засвідчити присутність богомилів на східнослов'янських землях. Зокрема, досліджував Никонівський літопис, де під 1004 та 1123 роками подаються короткі згадки про богомилів Леонта та Адріана. Крім цього Франко займався збиранням та описом апокрифічних творів, які були поширені в Україні. Він досить обережно оцінює писемні пам'ятки, які за церковною традицією відносять до богомільства, зокрема це праці

«Тактикон» Никона Черногорця та «Святославовий сборник». Аналізу цих пам'яток він присвятив декілька рецензій [4, с. 900-910].

Отже, досліджуючи поширення богомилства на східнослов'янських землях Франко дійшов висновку, що хоча історичні свідчення про богомилську пропаганду на Русі вкрай убогі та сумнівні, але сам факт великого поширення апокрифів та їх умовна назва «болгарські книги», і нарешті богомилська забарвлення релігійних вірувань руського народу свідчать про достатньо величезний вплив богомилів на нашу країну.

Список використаних джерел та літератури:

1. Шорстківна О. Ф. Україно-болгарські культурні контакти крізь призму творчої співпраці Михайла Драгоманова та Івана Франка / О. Ф. Шорстківна [електроний ресурс] – режим доступу: <http://cobference.nbuiv.gov.ua/repotr/view/id/444>;
2. Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. Том 37 – К., 1976-1986;
3. Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. Том 38 – К., 1976-1986;
4. Любащенко В. Наукові студії Івана Франка у царині реформаційно-протестанських впливів на Україні / В. Любащенко // Історія – Львів, 2008. – С. 900-910.